

Republika Srbija

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Plan strategije ruralnog razvoja, 2009–2013

Februar 2009.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
Poglavlje 1: Analiza postojećeg stanja.....	2
1.1. Ruralna ekonomija i društvo.....	2
1.1.1. <i>Ruralne oblasti: glavne karakteristike</i>	2
1.1.2. <i>Glavne odlike i trendovi u ruralnim oblastima</i>	5
1.1.3. <i>Raznolikost ruralnih oblasti</i>	7
1.2. Stanje životne sredine.....	12
1.2.1. <i>Biodiverzitet</i>	12
1.2.2. <i>Vodni resursi</i>	13
1.2.3. <i>Zemljište</i>	14
1.2.4. <i>Uticaj poljoprivrede na životnu sredinu</i>	14
1.3. Službe podrške u poljoprivredi.....	15
1.4. SWOT analiza.....	17
Poglavlje 2: Strategija ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2009-2013.....	21
2.1. Vizija.....	21
2.1.1. <i>Vizija za sektor poljoprivrede</i>	21
2.1.2. <i>Vizija za prehrambenu industriju</i>	21
2.1.3. <i>Vizija za ruralnu ekonomiju i društvo</i>	22
2.2. Strategije.....	22
2.2.1. <i>Poboljšanje konkurentnosti sektora poljoprivrede, šumarstva i prehrambenog sektora</i>	23
2.2.2. <i>Očuvanje i poboljšanje prirodne sredine i obezbeđivanje održivog korišćenja prirodnih resursa;</i>	26
2.2.3. <i>Priprema i promovisanje lokalnih inicijativa za poboljšanje konkurentnosti i kvaliteta života u ruralnim oblastima</i>	28
2.2.4. <i>Poboljšanje kvaliteta života i stimulisanje diverzifikacije delatnosti u ruralnim oblastima</i>	28
2.3. Mere.....	30
Poglavlje 3: Strategije ruralnog razvoja za svaku od Osa.....	32
3.1. Ose i mere koje je potrebno sprovesti tokom perioda 2009-2013.....	32
3.2. Obrazloženje za mere u okviru Ose 1 koje će se sprovesti tokom celokupnog perioda programa strategije (2009-2013).....	33
3.3. Obrazloženje za mere u okviru Ose 3 koje će se sprovesti tokom celokupnog perioda programa strategije (2009-2013).....	37
3.4. Obrazloženje za dve mere koje će se sprovesti u kasnijoj fazi (2011-2013).....	38
3.5. Obrazloženje za odlaganje sprovođenja dve gore spomenute mere do početka druge faze NPRR (2011-2013).....	39
Poglavlje 4: Program za ruralni razvoj i indikativna namenska sredstva.....	40
Poglavlje 5: Unutrašnja i spoljašnja doslednost Nacionalnog plana strategije, komplementarnost sa ostalim instrumentima finansiranja.....	41
5.1. Doslednost u programiranju.....	41
Poglavlje 6: Uspostavljanje nacionalne mreže za ruralni razvoj.....	44

UVOD

Evropska unija (EU) je uspostavila novi okvir za pružanje pomoći zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo u EU : Instrument za pretprijetnu pomoći (IPA)¹. Uredba za pružanje pomoći u okviru IPA ima pet komponenti, a Srbija, kao zemlja potencijalni kandidat za članstvo u EU, trenutno ima pravo na pomoć iz samo dve od njih (polje 1).

polje 1

Pomoć u skladu sa Uredbom za IPA se pruža (i) zemljama kandidatima za članstvo (Turska, Hrvatska i BJR Makedonija), i (ii) zemljama potencijalnim kandidatima za članstvo (sve ostale zemlje zapadnog Balkana).

Obim pomoći za zemlje kandidate za članstvo uključuje sledećih pet komponenti:

- (a) Pomoć u procesu tranzicije i izgradnje institucija;
- (b) Pomoć za prekograničnu saradnju;
- (c) Pomoć za regionalni razvoj;
- (d) Pomoć za razvoj ljudskih resursa;
- (e) Pomoć za razvoj sela i poljoprivrede.

Zemlje potencijalni kandidati za članstvo mogu koristiti pomoć iz prve dve komponente, odnosno (a) pomoć u procesu tranzicije i izgradnje institucija; i (b) pomoć za prekograničnu saradnju.

U skladu sa Uredbom za IPA, Komponenta pomoći za razvoj sela i poljoprivrede ima za cilj da doprinese postizanju sledećih ciljeva:

- *poboljšanje efikasnosti tržišta i primena standarda Zajednice;*
- *pripremne radnje za sprovođenje agro-ekoloških mera i strategija lokalnog ruralnog razvoja;*
- *razvoj ruralne ekonomije.*

Prioritetna osa br. 1: Poboljšanje efikasnosti tržišta i primena standarda Zajednice uključuje sledeće mere:

- *ulaganja u poljoprivredna gazdinstva kako bi se restrukturirala, unapredila i uskladila sa standardima Zajednice;*
- *podrška osnivanju udruženja poljoprivrednih proizvođača;*
- *ulaganja u preradu, plasman na tržište i prodaju poljoprivrednih proizvoda kako bi se ove delatnosti restrukturirale, unapredile i uskladile sa standardima Zajednice.*

Prioritetna osa br. 2: pripremne radnje za sprovođenje agro-ekoloških mera i

¹ Uredba (EC) 1085/2005

strategija lokalnog ruralnog razvoja, uključuje sledeće mere:

- *aktivnosti u cilju poboljšanja stanja životne sredine i sela;*
- *priprema i sprovođenje strategija lokalnog ruralnog razvoja.*

Prioritetna osa br. 3: razvoj ruralne ekonomije:

- *poboljšanje i razvoj ruralne infrastrukture;*
- *diverzifikacija i razvoj privrednih delatnosti u ruralnim oblastima;*
- *poboljšanje obuke i stručnog usavršavanja.*

Poglavlje 1: Analiza postojećeg stanja

1.1. Ruralna ekonomija i društvo

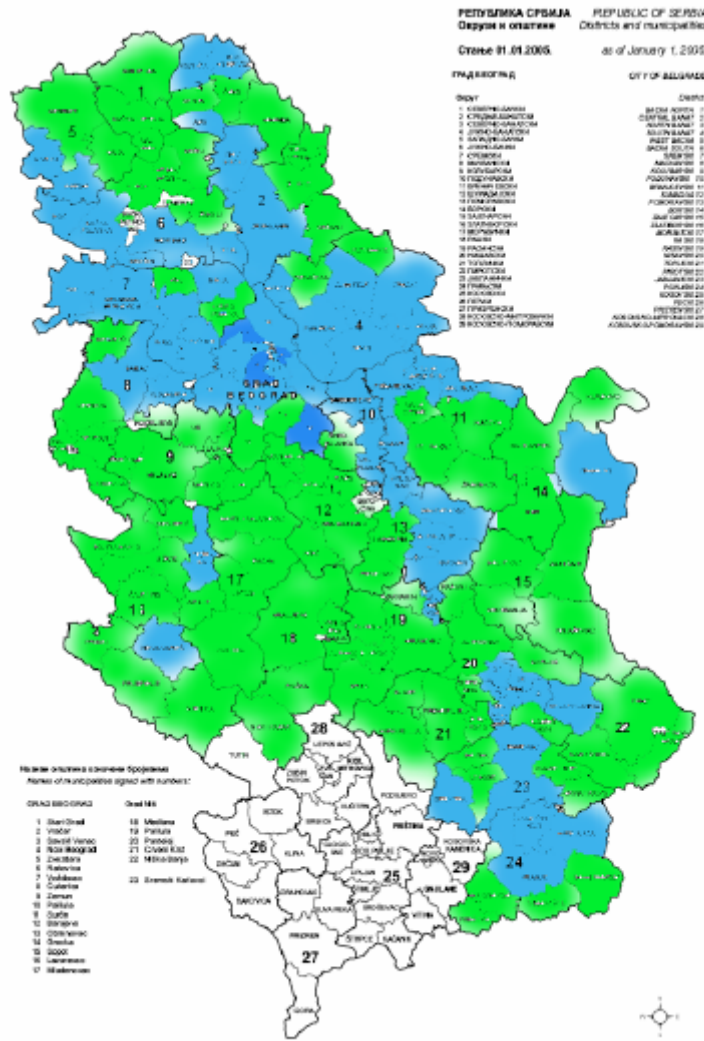
1.1.1. Ruralne oblasti: glavne karakteristike

Ruralne oblasti u Srbiji su definisane kao prostor čija je glavna fizička i geografska karakteristika korišćenje zeljišta za proizvodnju poljoprivrednih i šumarskih proizvoda. Prema ovoj definiciji, približno 70% teritorije Srbije se može klasifikovati kao ruralna oblast u kojoj živi 43% ukupnog stanovništva. (**Mapa 1**).

Međutim, za potrebe ovog Plana strategije za ruralni razvoj, kako bi se omogućilo poređenje sa statističkim podacima EU, ruralne oblasti u Srbiji su

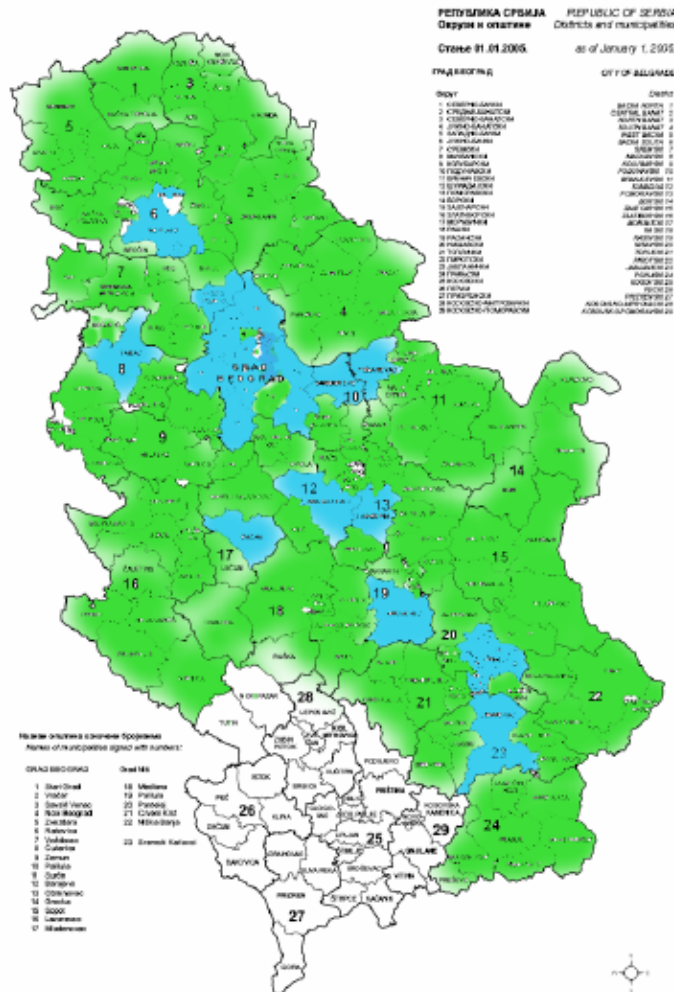
definisane prema kriterijima OECD², kao one opštine sa gustom naseljenosti ispod 150 stanovnika po kilometru kvadratnom. Prema ovoj definiciji, 130 opština je okarakterisano kao ruralne opštine od ukupno 165 (**Mapa 2**), koje se sastoje od 3,904 naselja.

² Ruralne oblasti su definisane na nivou opština (NUTS IV), a ne na nivou NUTS V, kao što se zahteva, zbog statističkih ograničenja.

Mapa1: Ruralne oblasti u Srbiji prema definiciji produktivnog zemljišta

Prema definiciji OECD-a, ruralne oblasti u Srbiji zauzimaju 85% teritorije u kojima živi više od polovine ukupnog stanovništva (55%), sa gustom naseljenosti od 63 stanovnika po kilometru kvadratnom. U ruralnim oblastima se nalazi većina prirodnih resursa zemlje (poljoprivredno zemljište, šume, vode) sa bogatim ekosistemima i biodiverzitetom. Posebno značajan potencijal čine ljudski resursi uposljeni u raznim privrednim delatnostima. Važna komponenta ruralnog sektora su prirodna, kulturna i istorijska baština.

Mapa 2: Ruralne oblasti u Srbiji prema definiciji OESR(gustina naseljenosti <150 stanovnika)

1.1.2. Glavne odlike i trendovi u ruralnim oblastima

Postojeće stanje i trendovi sa kojima se suočavaju ruralne oblasti u Srbiji su sledeći:

1. **Demografski trendovi:** ruralne oblasti u Srbiji je do početka devedesetih godina karakterisao snažan trend emigracije zbog **agrarnog egzodusa**, kao i u svim zemljama Evrope od pedesetih godina prošlog veka. U isto vreme došlo je do brzog rast i razvoja ostalih sektora privrede. Tokom devedesetih godina, zbog oštih sukoba i rata, kretanja stanovništva u ruralnim oblastima su bila prilično različita. Nastavlja se odliv stanovništva iz ruralnih oblasti, uglavnom iz planinskih i oblastima

sa manje plodnim zemljištem, ali je došlo i do obrnutog smera kretanja stanovništva, odnosno imigracija u ruralne oblasti, uglavnom interno raseljenih osoba. Tokom perioda 1991-2002, broj stanovnika u ruralnim oblastima je opao za ukupno 3,6% u poređenju sa opadanjem ukupnog broja stanovnika u zemlji (1%) (Tabela 1).

2. **Trendovi zapošljavanja u poljoprivredi** u ruralnim oblastima. Oko 1/3 aktivnog stanovništva je zaposleno u poljoprivredi, dok sekundarni i tercijarni sektor imaju približno isto učešće u zaposlenosti (Tabela 1). Stopa zaposlenosti u poljoprivredi je među najvišim u EU, i odražava sveprisutan veliki značaj poljoprivrede u nacionalnoj ekonomiji kao i **nizak stepen diverzifikacije** privrednih delatnosti u ruralnim oblastima Srbije. To za posledicu ima **nedostatak prilika za zapošljavanje**.

Tabela 1. Glavne karakteristike ruralnih oblasti u Srbiji u poređenju sa urbanim oblastima

Indikatori	Srbija ukupno	Urbane oblasti	Ruralne oblasti	% ruralne oblasti/ ukupno Srbija	EU 25 Pred. ruralne oblasti
Ukupna površina (km²)	77508	11556	65952	85,1	56,2
<i>Broj naselja</i>	4715	811	3904	82,8	
Broj stanovnika 1991	7576837	3257374	4319463	57,0	16,6
Broj stanovnika 2002	7498001	3336341	4161660	55,5	
<i>Gustina naseljenosti 2002</i>	96	288	63		38,5
<i>Promene u broju stanovnika (1991-2002) u %</i>	-1,04	2,42	-3,65		
Starosna struktura					
<i>Preko 65godina starosti(%)</i>	16,5	15,4	17,5		16,6
<i>Ispod 15 godina starosti (%)</i>	15,7	15,1	16,2		17,6
Zaposlenost po sektorima					
<i>Primarni sektor (%)</i>	23,36	11,26	32,98		13,2
<i>Sekundarni sektor (%)</i>	30,08	29,32	30,69		28,7
<i>Tercijarni sektor (uključujući javni sektor) %</i>	43,74	56,74	33,44		58,1
<i>Nepoznato</i>	2,80	2,69	2,89		-
BDP po glavi stanovnika indeks, Srbija =100	100	132,8	73,7		74,1
Nezaposlenost (%)	22	23	21		11,6
<i>Stopa nezaposlenosti žena (%)</i>	24	25	23		
Infrastruktura					
<i>Br. telefonskih linija/1000 stanovnika 2004</i>	331	391	284		
<i>Broj stanovnika po jednom lekaru, 2004</i>	369	272	512		
Turistički smeštaj					

<i>Broj kreveta u hotelima</i>	83993	26919	57074	67,9	
<i>Broj kreveta u hotelima na 1000 osoba</i>	11,2	8,07	13,71		
<i>Broj noćenja</i>	6642623	2147850	4494773	67,6	

3. **Poljoprivreda** ostaje preovlađujuća delatnost u većini ruralnih oblasti, koju karakterišu manja poljoprivredna gazdinstva, **niska stopa produktivnosti** i nizak prihod po gazdinstavu. Veliki broj gazdinstava proizvodi samo za svoje potrebe i ima male viškove koje može plasirati na tržište.

4. **Stopa nezaposlenosti** u ruralnim oblastima je visoka (21%), i odražava problem nedostatka prilika za zapošljavanje. Čini se da je nezaposlenost još jedan strukturni problem srpske poljoprivrede i ruralne ekonomije.

5. **Kapaciteti poljoprivredno-prehrambenog sektora** povezani sa poljoprivredom (industrija inputa, grane prerađivačke industrije i trgovine) su drastično opali tokom devedesetih godina. Većinu preostalih industrijskih kapaciteta je neophodno modernizovati i tehnički poboljšati.

6. **Infrastruktura** u ruralnim oblastima, kako ekonomska tako i socijalna je slaba, nerazvijena i negativno utiče na konkurentnost i društveno tkivo ruralnih oblasti.

7. **BDP po stanovniku u ruralnim oblastima** iznosi 74% od nacionalnog proseka i značajno je ispod BDP po stanovniku u urbanim oblastima. Ruralno stanovništvo se suočava sa visokim stepenom siromaštva; približno milion ljudi u ruralnim oblastima živi ispod granice siromaštva sa prihodom od dva dolara na dan (Svetska banka, 2003).

8. U pogledu **zaštite životne sredine**, ruralne oblasti u Srbiji su bogate ekosistemima i biodiverzitetom, koji su označeni kao zaštićene oblasti (nacionalni parkovi, zaštićene oblasti). Ekološki pritisak poljoprivrede nije visok zbog niskog stepena korišćenja inputa tokom poslednjih godina. Međutim, promene u intenzitetu i strukturi poljoprivredne proizvodnje se pogoršavaju ubrzanim tempom.

1.1.3 Raznolikost ruralnih oblasti

Ruralne oblasti u Srbiji se razlikuju u ekonomskom, društvenom i demografskom smislu. Razlika je uslovljena njihovim geomorfološkim karakteristikama (planiske, brdske, ravničarske oblasti), promenama u broju stanovnika, ekonomskoj strukturi, infrastrukturi, uslovima sredine, dostupnosti

saobraćaja, itd. U nastojanju da se identifikuju njihove prednosti i slabosti, putem klaster analize izrađena je tipologija ruralnih oblasti u okviru pripreme ovog Plana strategije ruralnog razvoja.

Klaster analizom su identifikovane četiri homogene grupe opština - regiona, kao reprezentativni tipovi ruralnih oblasti u Srbiji. Ovako formirane grupe opština - regiona se mogu koristiti za identifikaciju specifičnih prednosti i slabosti ovih oblasti kao i za izradu odgovarajućih strategija i efektnih politika i mera za njihov razvoj, a u okviru Plana strategije ruralnog razvoja. Identifikacijom četiri homogene grupe opština omogućeno je da Srbija ima odgovarajuće nadležne administrativne službe, a to su (*Mapa 3*):

Region 1 – Visoko produktivna poljoprivreda i integrisana privreda – ovaj region ima povoljne zemljišne i klimatske uslove kao i odgovarajuću strukturu poljoprivredne proizvodnje kojom dominiraju delatnosti sa intenzivnijim korišćenjem kapitala u odnosu na druge ruralne oblasti Srbije. U poređenju sa ostalim delovima Srbije, ovaj region poseduje adekvatno razvijen ljudski potencijal, izraženo preduzetništvo, dovoljno diverzifikovan sektor industrije i dobro razvijenu fizičku i ekonomsku infrastrukturu; kao posledica toga ovaj region ima povoljnije društveno-ekonomske pokazatelje ukupnog ekonomskog razvoja, integrisaniju i napredniju privredu.

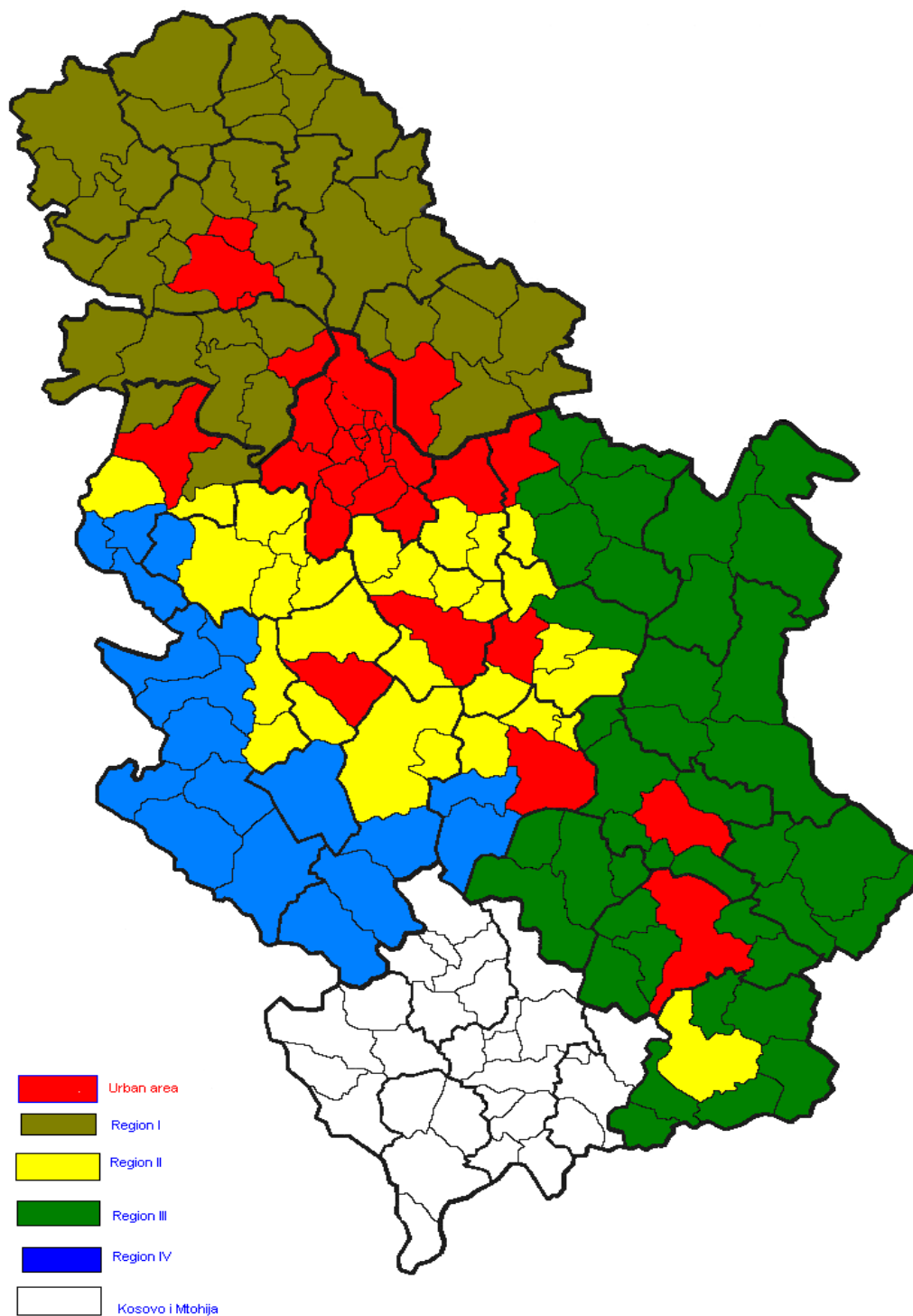
Opštine koje pripadaju regionu 1 su: Sombor, Subotica, Bačka Topola, Kula, Odžaci, Kanjiža, Novi Kneževac, Čoka, Senta, Apatin, Bač, Mali Iđoš, Ada, Kikinda, Novi Bečej, Bečej, Srbobran, Vrbas, Bačka Palanka, Bački Petrovac, Beočin, Žabalj, Zrenjanin, Titel, Inđija, Irig, Šid, Sremska Mitrovica, Ruma, Pećinci, Vladimirci, Bogatić, Nova Crnja, Žitište, Sečanj, Plandište, Opovo, Kovačica, Alibunar, Vršac, Bela Crkva i Kovin.

Region 2 – Sektori privrede tipični za manja urbana područja sa poljoprivredom u kojoj se intenzivno koristi radna snaga - ovaj region obuhvata okolinu urbanih centara i većih gradova. Opšta ekonomska struktura i stopa produktivnosti određenih sektora su povoljniji u ovom regionu u poređenju sa drugim delovima centralne Srbije. Uzimajući u obzir blizinu ovog regiona tržištu sa velikim brojem potrošača, struktura poljoprivredne proizvodnje je usmerena ka intenzivnoj poljoprivrednoj proizvodnji voća, povrća i proizvoda životinjskog porekla.

Opštine koje pripadaju regionu 2 su: Loznica, Koceljeva, Ub, Lajkovac, Valjevo, Mionica, Ljig, Arandjelovac, Topola, Smederevska Palanka, Velika Plana, Žabari, Svilajnac, Lapovo, Batočina, Rača, Gornji Milanovac, Požega, Arilje, Lučani, Kraljevo, Knić, Vrnjačka Banja, Trstenik, Rekovac, Varvarin, Čičevac, Paraćin i Ćuprija.

Region 3 – Privredne grane usmerene ka korišćenju prirodnih resursa, uglavnom planinske oblasti – prema svojim geografskim karakteristikama ovaj region je veoma heterogen. Njegova ekonomska struktura se zasniva na eksploataciji bogatih prirodnih resursa – rudarstvu i poljoprivredi. Nepovoljni demografski trendovi su posebna karakteristika ove oblasti. Ovaj region obuhvata teritoriju Srbije koja ima najvišu stopu ruralnog siromaštva i ukupne nezaposlenosti.

Opštine koje pripadaju regionu 3 su: Veliko Gradište, Malo Crniće, Golubac, Petrovac, Kučevo, Majdanpek, Kladovo, Negotin, Bor, Žagubica, Despotovac, Boljevac, Zaječar, Knjaževac, Soko Banja, Ražanj, Aleksinac, Svrlijig, Bela Palanka, Pirot, Dimitrovgrad, Babušnica, Gadžin Han, Vlasotince, Crna Trava, Surdulica, Vladičin Han, Vranje, Bujanovac, Preševo, Trgovište, Bosilegrad, Lebane, Medveđa, Bojnik, Kuršumlija, Blace, Prokuplje, Žitorađa, Merošina i Doljevac.

Mapa 3: Teritorija Srbije prema tipovima identifikovanih ruralnih oblasti

Region 4 – Veliki turistički kapaciteti i loša poljoprivredna struktura –

Ovaj region predstavlja onaj deo Srbije koji ima najveći turistički potencijal i najveću stopu učešća tercijarnog sektora u ekonomskoj strukturi. Struktura poljoprivrede je prilično nerazvijena i uglavnom je zasnovana na korišćenju prirodnih resursa, posebno kod ishrane stoke.

Opštine koje pripadaju regionu 4 su: Mali Zvornik, Krupanj, Osečina, Ljubovija, Bajina Bašta, Kosjerić, Užice, Čajetina, Priboj, Prijepolje, Nova Varoš, Ivanjica, Sjenica, Tutin, Novi Pazar, Raška, Brus i Aleksandrovac.

1.2. Stanje životne sredine

Na osnovu kriterijuma Svetske unije za zaštitu prirode, teritorija naše zemlje predstavlja jedan od šest evropskih i 153 svetska centra biološke raznovrsnosti. Ruralne oblasti Srbije poseduju značajne prirodne resurse sa bogatim biodiverzitetom. Kao što je već spomenuto, 40% zemljišta Srbije je obradivo, 21% je pokriveno višegodišnjim kulturama, a 28% šumama.

1.2.1 Biodiverzitet

Uzrok obima biološke raznolikosti koju Srbija poseduje predstavlja njen geografski položaj, otvorenost njene teritorije okolnim regionima i procesi razvoja biljnog i životinjskog sveta u prošlosti. Teritorija Srbije obuhvata pet biogeografskih oblasti: mediteransku, srednjeevropsku, pontsku, cirkumborealnu, srednje južnoevropsko planinsku. Procenjuje se da se u Srbiji nalazi oko 1000 biljnih zajednica. Stepenn raznolikosti životinjskog sveta je takođe visok. Procenjuje se da ukupan broj vrsta prisutnih na teritoriji Srbije iznosi 43% od onih prisutnih u Evropi. Od životinjskih vrsta 500 predstavlja ugrožene vrste a 600 biljnih vrsta se karakteriše kao ugroženo.

Ukupna površina zaštićenih oblasti iznosi 6,5% ukupnog zemljišta Srbije. Pored Nacionalnih parkova (5), nacionalnih rezervata (98), zona zaštićenih predela (16), spomenika prirode (296) i parkova prirode (24) nalazi se i 215 biljnih vrsta i 462 životinjske vrste koje se svrstavaju u zaštićene retke vrste.

Glavni problemi koji se odnose na biodiverzitet su:

- Degradacija i promena u korišćenju zemljišta, posebno šuma, močvara itd.
- Intenzivna eksploatacija šuma, lov i ribolov
- Sakupljanje divljih biljnih i životinjskih vrsta bez obezbeđivanja mera zaštite
- Korišćenje neadekvatnih metoda i sredstava za suzbijanje štetočina

- Zagađivanje vazduha, vode i zemljišta od industrijske, energetske i poljoprivredne proizvodnje
- Urbanizacija i intenzivan razvoj turizma u oblastima sa osetljivim ekosistemima
- Razvoj saobraćajne infrastructure, navodnjavanje, izgradnja rezervoara za vodu
- Požari i prirodne katastrofe

1.2.2. Vodni resursi

Srbija poseduje dovoljne količine vodnih resursa da zadovolji svoje potrebe za vodom, ukoliko se oni racionalno koriste, štite od zagađenja i ukoliko se izgrade neophodni objekti koji će omogućiti distribuciju neujednačenih tokova u prostoru i vremenu. Manje od 8% svih raspoloživih voda potiče sa teritorije Srbije, dok su ostale "tranzitne" vode.

Vodni resursi u Srbiji se suočavaju sa problemima zagađenja zbog netretiranih industrijskih i gradskih otpadnih voda, poljoprivrednog oticanja, oticanja sa deponija kao i zbog zagađenja od rečnog saobraćaja i termoelektrana. Kvalitet vode u Srbiji je na relativno niskom nivou i i dalje se pogoršava. Primeri čiste vode su veoma retki i mogu se naći samo u planinskim oblastima.

Glavni problemi u vezi sa vodnim resursima su:

- Značajno zagađenje vode tačkastim i raspršenim izvorima zagađivanja voda
- Povećana koncentracija nitrata izazvana raspršenim zagađenjem od poljoprivrede
- Zagađenje podzemnih izdani
- Pritisci na životnu sredinu i prirodne resurse u oblastima akumulacionih jezera hidroelektrana
- Neadekvatno praćenje stanja voda.

1.2.3 Zemljište

Erozija je jedan od glavnih uzroka razaranja zemljišta i pogoršanja njegovog kvaliteta. Procenjuje se da je procesom erozije pogođeno do 80% poljoprivrednog zemljišta u Srbiji. U centralnim i brdsko-planinskim regionima preovlađuje vodna erozija, dok je u Vojvodini dominantan tip erozije eolska erozija (pod uticajem vetrova). Zemljište u blizini industrijskih kompleksa je zagađeno raznim štetnim supstancama, dok na njega utiče i eksploatacija rudnih blaga.

Glavni problemi koji se odnose na eroziju zemljišta su:

- Gubitak poljoprivrednog zemljišta usled vodne i eolske erozije
- Zagađenost zemljišta kao posledica industrijske proizvodnje, proizvodnje energije i poljoprivredne proizvodnje

1.2.4 Uticaj poljoprivrede na životnu sredinu

Sektor poljoprivrede u Srbiji uživa povoljne prirodne uslove za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. U okviru ukupne teritorije Srbije (ne uključujući Kosovo i Metohiju), 66,03% čini poljoprivredno zemljište.

Korišćenje đubriva u Srbiji je opadalo sa 115 kg/ha u 1991.godini na 36 kg/ha u 2002.godini. Kao posledica toga, doprinos obrade zemljišta eutrofikaciji vodenih površina se značajno smanjio. Trenutno su zagađenje zemljišta i problemi eutrofikacije u Srbiji uglavnom povezani sa nekontrolisanim oticajem tečnog stajnjaka sa stočnih farmi. Praksa zaštite životne sredine na stočnim farmama je na veoma niskom nivou.

Čini se da su glavni problemi:

- Neadekvatno upravljanje plodnošću zemljišta i primenom đubriva
- Neadekvatne mere zaštite životne sredine na velikim stočnim farmama
- Zagađenje organskim materijama prouzrokovano neadekvatnim upravljanjem velikih stočnih farmi
- Poljoprivredna i šumarska proizvodnja koja pospešuje eroziju tla

- Nizak nivo svesnosti poljoprivrednih proizvođača o zaštiti životne sredine
- Zagađivanje poljoprivrednog zemljišta prouzrokovano neadekvatnom upotrebom hemijskih sredstava koja se koriste u poljoprivredi i primenom zagađene vode za navodnjavanje
- Eutrofikacija izvora vode u oblastima osetljivim na zagađenje nitratima
- Hemijsko (uglavnom od nitrata) i bakteriološko zagađenje plitkih izdani.

1.3. Službe podrške u poljoprivredi

Poljoprivredne stručne službe i stručno osposobljavanje u poljoprivredi

Savetodavne usluge su u poljoprivredi u Srbiji tradicionalno pružale Poljoprivredne stručne službe Republike Srbije (delovale u formi instituta, zavoda, stanica...). One su funkiconisale u društvenom sektoru do 2009. godine, uz koordinaciju Instituta za primenu nauke u poljoprivredu (IPNP) i eksperata iz poljoprivrednih zadruga i prehrambeno-prerađivačke industrije.

Oko 750 ljudi je bilo zaposleno u 34 poljoprivredne službe širom Srbije koje su delimično finansirane od strane MPŠV (107.000.000 dinara u 2002.godini) a delimično od strane Pokrajinskog sekretarijata za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo (80.000.000 dinara za 2007.godinu). Dodatna sredstva i danas potiču od poljoprivrednih delatnosti i honorara za usluge pružene samostalnim poljoprivrednicima i poljoprivrednim kombinatima (ovlašćenja od strane Uprave za zaštitu bilja).

Od 2009. godine one su prešle iz društvene svojine u državnu svojinu, što znači da je država, odnosno Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede postalo njihov osnivač.

Konsolidacija savetodavstva se očekuje kroz defnisanje pravila rada Poljoprivrednih službi, kroz Pravilnik o uslovima i načinu pružanju savetodavnih usluga poljoprivrednim proizvođačima.

Isto tako, potrebno je definisati koji su to savetodavni a koji stručni poslovi, broj savetodavaca, njihova licenca, nova uloga i mesto poljoprivredne službe, kao i donošenje Programa za poljoprivredne stručne službe.

U svakom slučaju, osnovni postulati Poljoprivredne stručne službe, odnosno njihovog Savetodavnog dela, treba da su definisani kroz ciljeve i aktivnosti. **Opšti ciljevi rada** su podizanje opšteg nivoa znanja i informisanosti poljoprivrednih proizvođača radi:

- povećanja dohotka na gazdinstvima,
- osposobljavanja poljoprivrednika za uspješnije upravljanje gazdinstvom,
- pomoći pri rešavanju problema u vezi proizvodnje, ekonomskih i organizacionih pitanja u vezi sa razvojem gazdinstva,
- usmeravanja ruralnog razvoja lokalne zajednice,
- očuvanja obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa i životne sredine (održivi razvoj),
- usmeravanja i uskladjivanja proizvodnje sa zahtevima tržišta, kao i razvoja preduzetništva u poljoprivredi i na selu,
- podsticanje u stvaranju asocijacija proizvođača i drugih društvenih grupa na selu.

Radi efikasnijeg ostvarenja postavljenih ciljeva, Savetodavne služba, odnosno savetodavci su dužni da prate naučna dostignuća i trendove EU i ostalog dela sveta, te zahteve tržišta oslanjajući se na rezultate, znanja i iskustvo naučnih, istraživačkih i stručnih obrazovnih institucija u poljoprivredi sa kojima službe ostvaruju dobru saradnju .

1.4. SWOT analiza

SWOT analiza ruralne Srbije je predstavljena na sledećoj strani.

Ruralna ekonomija: prednosti i slabosti

Prednosti	Slabosti
<p>Prirodne/klimatske</p> <ul style="list-style-type: none"> • Srbija je jedna od 5 evropskih centara biodiverziteta • Graniči se sa 3 zemlje članice EU • Posедуje predele izuzetnih prirodnih odlika • Veliki broj banja i termalnih izvora • Šume, reke, jezera, mogućnost lova, ribolova <p>Trgovinske/Komercijalne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usmerenost poljoprivrednih gazdinstava ka izvozu • Sirovine osigurane domaćom proizvodnjom <p>Strukturne/stav društva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pojedine snažne domaće kompanije • Potencijali za seoski turizam i druge specijalizovane oblike turizma • Dinamični proizvođači specijalizovanih proizvoda • Očuvana lokalna tradicija i seoski predeli <p>Regulatorne / Politike</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postoje sistemi oznaka kvaliteta za neke proizvode • Status zemlje potencijalnog kandidata za članstvo u EU • Tradicionalna gostoprimstvo srpskog naroda 	<p>Prirodne/klimatske</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatno upravljanje otpadom • Ruralna Srbija ne izlazi na more (poteškoće u saobraćaju) <p>Trgovinske/Komercijalne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak preduzetništva u ruralnim oblastima • Nedostatak stručnosti u ruralnim oblastima • Slabo polje istraživanja i razvoja/ razvoja proizvoda u mnogim kompanijama • Malo domaće tržište • Slaba diverzifikacija delatnosti u pogledu ruralne ekonomije • Visoka stopa inflacije, u poređenju sa EU <p>Strukturne/ stav društva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak obima proizvodnje u poređenju sa konkurentima na svetskom tržištu, • Nedostatak novog nacionalnog prostornog plana • Neadekvatna infrastruktura (posebno u ruralnim oblastima) • Nizak nivo obrazovanja i obučavanja u ruralnim oblastima • Visoka stopa nezaposlenosti u ruralnim oblastima • Nizak dohodak po stanovniku u ruralnim oblastima • Nedostatak društvenog kapitala • Nedostatak mogućnosti zapošljavanja u ruralnim oblastima

	<ul style="list-style-type: none"> • Siromaštvo u ruralnim oblastima • Veliki pritisak koji se vrši na prirodne resurse u nekim ruralnim oblastima • Organizacione slabosti malih i srednjih preduzeća u ruralnim oblastima • Slaba koordinacija između različitih ministarstava u pogledu ruralne politike • Sporo sprovođenje zakona • Korupcija/nepotizam <p>Regulatorne / Politike</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prošle poteškoće sa nadzornim organima vlasti • Ograničeni kapaciteti za praćenje kvaliteta prehrambenih proizvoda i standarda bezbednosti
--	---

Ruralna ekonomija: Prilike i pretnje

Prilike	Pretnje
<p>Prirodne/klimatske</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prilike za bolju zaštitu prirodne sredine • Podsticaji poljoprivrednicima u cilju zaštite životne sredine <p>Trgovinske/Komercijalne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sve veće međunarodno tržište turizma, seoskog/eko turizma itd. • Promenljivi ukusi potrošača i novi trendovi u stvaraju nove tržišne politike, npr. sve veća potražnja za organskim i nacionalnim prehrambenim proizvodima i tradicionalnim prehrambenim proizvodima sa oznakom geografskog porekla • Moguća konkurentna prednost koja proizilazi iz zahteva potrošača koji se tiču bezbednosti hrane, zaštite životne sredine i dobrobiti životinja • Prilike za različite druge oblike turizma i rekreacije • Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u ruralnim oblastima <p>Strukturne / stav društva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Udruživanje preduzeća stvara dobru priliku za povećanje obima na polju proizvodnje, prerade i plasmana proizvoda/trgovine • Bolja diverzifikacija ruralnih oblasti • Dostupnost IPA fondova za adekvatna ulaganja • Prekogranična saradnja i prekogranični projekti <p>Regulatorne / Politike</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slobodnija svetska tržišta otvaraju mogućnosti izvoza ali predstavljaju i pretnju ukoliko srpski preduzetnici ne budu konkurentni • Status potencijalne zemlje kandidata za članstvo u EU bi trebalo da pomogne na evropskom tržištu 	<p>Prirodne/klimatske</p> <ul style="list-style-type: none"> • Smanjivanje površina pod šumama • Uništavanje životne sredine <p>Trgovinske/Komercijalne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brze promene u zahtevima potrošača i u trendovima potrošnje • Sve veća konkurencija na međunarodnim tržištima • Nedostatak radne snage u nekim specijalizovanim delatnostima ruralne ekonomije (npr. u turizmu) • Pritisak na marže profita od strane multinacionalnih kompanija • Troškovi i poteškoće osnivanja novih firmi • Pojavljivanje snažnih međunarodnih brendova na integrisanom evropskom tržištu može predstavljati pretnju srpskim uslužnim delatnostima <p>Regulatorne / Politike</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sve više zastoja na polju razvoja infrastrukture • Sve oštrija ograničenja u pogledu zaštite životne sredine • Problemi pristupa tržištima zbog brige o bezbednosti i higijeni

Poglavlje 2: Strategija ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2009-2013.

2.1. Vizija

Na osnovu analize postojećeg stanja (i SWOT analize) ruralne Srbije, interesne strane su, uz svoje aktivno učešće u procesu programiranja ruralnog razvoja, izradile i odobrile *Viziju za ruralnu Srbiju* do 2013.godine koja predstavlja triptih sastavljen od tri "pod-vizije": jedna za poljoprivredu, jedna za prehrambenu industriju i marketing i jedna za ruralnu ekonomiju Srbije u celini. Ključni elementi svake od ovih "pod-vizija" su sledeći:

2.1.1 Vizija za sektor poljoprivrede

Vizija za poljoprivredu je vizija:

- *dinamične i konkurentne poljoprivrede,*
- *sastavljene od komercijalnih gazdinstava i porodičnih gazdinstava koja se bave isključivo poljoprivrednom i/ili se bave poljoprivredom kao dodatnim izvorom prihoda,*
- *koja proizvodi kvalitetne proizvode koristeći dobru poljoprivrednu praksu,*
- *koja obezbeđuje zadovoljavajući dohodak porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima, ,*
- *koja fokusira svoju proizvodnu delatnost na zadovoljavanje potreba i preferencija potrošača,*
- *koja blisko saraduje sa prehrambeno-prerađivačkom industrijom,*
- *koja je kohezivno integrisana u ostatak ruralne ekonomije i društva, i*
- *koja na pozitivan način i u značajnoj meri doprinosi zaštiti životne sredine i retkih prirodnih resursa.*

2.1.2 Vizija za prehrambenu industriju

Vizija za prehrambenu industriju je vizija za industriju koja:

- *je usmerena ka zadovoljavanju potreba i želja potrošača*
- *sa jakom tendencijom ka inovacijama, kvalitetu, visokom stepenu higijene hrane i standardima bezbednosti hrane,*
- *sa snažnim, agresivnim marketingom, na pojedinačnom i kolektivnom nivou*
- *zasnovanu na razvoju snažnih odnosa saradnje sa poljoprivrednicima i njihovim organizacijama/udruženjima poljoprivrednih proizvođača*
- *koja obezbeđuje visoke standarde kvaliteta i higijene hrane*
- *sa neophodnim obimom rada koji se razlikuje od slučaja do slučaja i*

odgovarajućom veličinom

- *koja obezbeđuje dovoljnu profitabilnost za neophodna ulaganja i pridobijanje sposobnog i iskusnog menadžerskog kadra*
- *koja podstiče razvoj malih i srednjih preduzeća koja proizvode i plasiraju na tržište proizvode sa zaštićenom oznakom porekla (PDO-Protected Designation of Origin) i proizvode sa zaštićenom geografskom oznakom (PGI-Protected Geographical Indication), kao i proizvode bazirane na tradicionalnim receptima.*

2.1.3 Vizija za ruralnu ekonomiju i društvo

Vizija za ruralnu Srbiju je vizija ruralne ekonomije i društva u kome

- *postoje održive i jake zajednice, sa demografskom ravnotežom, zadovoljavajućim dohotkom i dovoljnim mogućnostima za zapošljavanje, u kojima se stanovnici lako prilagođavaju ekonomskim, društvenim, političkim i ekološkim promenama ('živo' selo)*
- *postoje životni standardi i kvalitet života vredan savremene, demokratske i razvijene Srbije (napredno/uspešno selo)*
- *se najveći mogući broj poljoprivrednih gazdinstava i porodičnih poljoprivrednih gazdinstava zadržava na selu (sektor poljoprivrede u ruralnoj ekonomiji)*
- *postoje jednake mogućnosti za sve stanovnike ruralnih oblasti, posebno za žene i decu, koji će imati pristup obrazovanju, stručnom osposobljavanju i doživotnom učenju (društveno pravedno selo)*
- *ruralne zajednice aktivno učestvuju u radu relevantnih tela koja donose odluke, u društvu zasnovanom na principima ravnopravnosti, uglavnom rodne ravnopravnosti, i društvene pravde (demokratsko selo)*
- *su kulturni identitet ruralnih zajednica kao i njihovi principi, običaji, tradicija i "zajedništvo" očuvani i čak još više ojačani (selo sa kulturnim identitetom)*
- *se prirodna sredina, koja predstavlja najznačajniju vrednost i bogatstvo za stanovništvo ruralnih oblasti, u najvećoj mogućoj meri poštuje i štiti; rast ruralne ekonomije je zasnovan na principima održivosti (održivo selo)*
- *snažna društvena povezanost i posebne mere politike doprinose smanjivanju siromaštva i socijalnog isključivanja (socijalna komponenta sela).*

2.2. Strategije

Na osnovu gore navedene "Vizije" i izazova koji su pred nama, navedenih u Analizi postojećeg stanja, najadekvatnije "Strategije" kako bi se na najbolji mogući način postigla ova "Vizija", tokom sledećeg perioda programiranja, 2009-2013, su sledeće:

1. Pобољшanje konkurentnosti poljoprivrednog, šumarskog i prehrambenog sektora;
2. Očuvanje i poboljšanje prirodne sredine i obezbeđivanje održivog korišćenja prirodnih resursa;

3. Priprema i promovisanje lokalnih inicijativa za poboljšanje konkurentnosti i kvaliteta života u ruralnim oblastima; i
4. Poboljšanje kvaliteta života i promovisanje diverzifikacije delatnosti u ruralnim oblastima.

Ključne radnje koje se moraju preduzeti za svaku od "Strategija" tokom perioda programiranja 2009-2013, u bliskoj saradnji i koordinaciji sa relevantnim socijalnim partnerima, su sledeće:

2.2.1. Poboljšanje konkurentnosti sektora poljoprivrede, šumarstva i prehrambenog sektora

Ovom ukupnom strategijom se može na efikasniji način upravljati ukoliko se ona dalje podeli na sledeće specijalizovane strategije:

a. Zadovoljenje potreba i očekivanja potrošača

Bez zadovoljenja potreba i očekivanja potrošača neće biti ni tržišta za poljoprivredne proizvode, hranu i pića sa teritorije Republike Srbije. Shodno tome, ova strategija je od najvećeg značaja za obezbeđivanje konkurentnosti i profitabilnosti/održivosti/ekonomske opravdanosti poljoprivredeno-prehrambenog sektora Republike Srbije u budućnosti. U tom pogledu, zadovoljenje potreba i očekivanja potrošača mora biti ukupni cilj svih karika u lancu proizvodnje, prerade, plasmana i distribucije prehrambenih proizvoda Republike Srbije – poljoprivrednika, trgovaca, prehrambenih prerađivača, prodaje i plasmana prehrambenih proizvoda i ugostitelja.

Glavne aktivnosti koje će obezbediti postizanje ovog ukupnog strateškog cilja, i koje će se morati postići putem odgovarajućih mera politike tokom sledećeg perioda programiranja, su sledeće:

- 1.1. Obezbeđivanje bezbednosti i higijene hrane
- 1.2. Sertifikacija kvaliteta hrane
- 1.3. Obezbeđivanje najviših mogućih standarda u pogledu zdravlja životinja
- 1.4. Obezbeđivanje najviših mogućih standarda u pogledu dobrobiti životinja
- 1.5. Razvoj organske biljne i životinjske proizvodnje i integralne proizvodnje

b. Razvoj visokokonkurentne industrije hrane i pića

Prehrambena industrija je jedna od važnih grana sekundarnog sektora srpske privrede. Ona obezbeđuje zaposlenost sa stalnim i/ili delimičnim radnim vremenom (sezonska zaposlenost) za skoro 10% ekonomski aktivnog stanovništva i, zajedno sa poljoprivredom, učestvuje sa oko 25% u vrednosti ukupnog izvoza; na ovaj način, prehrambena industrija predstavlja "žilu kucavicu" privrede u mnogim ruralnim oblastima.

Međutim, prehrambena industrija se suočava sa nekoliko izazova koji proizilaze iz niza faktora, koji uključuju nova, veća očekivanja potrošača u vezi sa zdravim, bezbednim i kvalitetnim prehrambenim proizvodima, razvojem mnogih multinacionalnih prehrambenih kompanija sa snažnim zaštitnim znacima (brendovima/markama proizvoda), globalizaciju trgovine prehrambenim proizvodima, razvoj gigantskih maloprodajnih lanaca prehrambenih proizvoda sa veoma snažnim mogućnostima povoljne kupovine koje dominiraju lancem proizvodnje, prerade, plasmana i distribucije prehrambenih proizvoda, itd.

Kako bi se uspešno suočila sa ovim izazovima, prehrambena industrija mora da:

- ✓ usvoji agresivniju marketinšku politiku
- ✓ radikalno poboljša svoje napore usmerene ka inovacijama, posebno uvažavajući potrošače putem značajnog poboljšanja, između ostalog, i svojih napora na polju istraživanja i razvoja
 - ✓ razvije snažne strateške saveze u celom spektru poljoprivredno-prehrambenog lanca, od proizvođača do potrošača
 - ✓ razvije neophodan obim i efikasnost kako bi se efektivno suočila sa neizbežnom racionalizacijom koju je neophodno izvršiti u različitim privrednim granama, a posebno u mesno-prerađivačkoj industriji, proizvodnji i preradi mleka, u preradi žitarica i na polju plasmana i prodaje proizvoda
 - ✓ fokusira svoju pažnju na privrednu granu koja se brzo razvija, odnosno na proizvodnju gotovih jela, dijetetskih proizvoda i nacionalnih jela, uključujući i prehrambene proizvode posebnog kvaliteta kao što su proizvodi sa zaštićenom oznakom porekla (PDO³), proizvodi sa zaštićenom geografskom oznakom (PGI⁴), itd.

³ Products of designated origin

⁴ Products with geographical indication(s)

- ✓ razvije potencijale malih i srednjih prehrambenih preduzeća koja deluju na specijalizovanim tržištima poljoprivredno-prehrambenog kompleksa, i
- ✓ posveti posebnu pažnju razvoju ljudskog kapitala u prehrambenoj industriji.

Shodno tome, glavne aktivnosti koje se moraju dalje razviti i koje moraju biti uključene u Nacionalni program za ruralni razvoj (NPRR) za sledeći period programiranja, 2009-2013, su sledeće:

- 2.1. usvajanje agresivnije marketinške politike
- 2.2. značajno poboljšanje na polju inovacija, posebno u onoj meri u kojoj su one usmerene ka potrošačima
- 2.3. razvoj strateških saveza u poljoprivredno-prehrambenom lancu
- 2.4. fokusiranje napora na privredne grane sa potencijalima za proizvodnju robe veće dodate vrednosti
- 2.5. razvoj ljudskih resursa ove privredne grane

c. Razvoj konkurentne poljoprivrede

“Pod-vizije” (a) i (b) se mogu sprovesti u delo samo ukoliko konkurentan sektor poljoprivrede snabdeva prehrambenu industriju neophodnim količinama sirovina odgovarajućeg kvaliteta. Shodno tome, tokom sledećeg perioda programiranja, posebna pažnja se mora posvetiti posebnoj situaciji u kojoj se nalazi primarni sektor poljoprivrede i njegovim potrebama. Poljoprivrednicima koji ostvaruju prihod isključivo od poljoprivredne proizvodnje koji poseduju tehnološki i ekonomski održiva gazdinstva je potrebno pružiti pomoć kako bi ih učinili modernim i efikasnim, odnosno sposobnim da izdrže međunarodnu konkurenciju.

Štaviše, profesionalni poljoprivrednici koji ostvaruju prihod isključivo od poljoprivredne proizvodnje moraju poboljšati svoje sisteme snabdevanja i marketinga kako na polju nabavke poljoprivrednih inputa tako i na polju prodaje svojih proizvoda, u pokušaju da maksimiziraju svoj profit. Shodno tome, potrebno im je pomoći bar u organizaciji takozvanih “*organizacija proizvođača*”, ili u najboljem slučaju u organizovanju modernih, poslovno i marketinški orijentisanih zemljoradničkih zadruga. U tom smislu, takođe je važno ispitati mogućnost osnivanja , “*zadruga nove generacije*” koje posluju u skladu sa međunarodnim zadružnim principima.

Isto tako, malim gazdinstvima i gazdinstvima srednje veličine su potrebne snažne marketinške organizacije ukoliko žele da opstanu u jednom tržišnom

okruženju u kome vlada visok stepen konkurencije. I ovde je njihovo aktivno učešće u modernim, tržišno usmerenim organizacijama proizvođača i zadrugama najbolje moguće rešenje. Pored toga, međutim, svi poljoprivrednici nemaju iste potrebe i interesovanja. Shodno tome, Strategija ruralnog razvoja koja se izrađuje za sledeći period programiranja (2009-2013) mora ozbiljno uzeti u obzir posebne potrebe malih i srednjih poljoprivrednika i predložiti mere za poljoprivrednike trenutno zaposlene u poljoprivredi, a koji se bave poljoprivredom kao dodatnim izvorom prihoda.

Druga kategorija poljoprivrednika se sastoji od onih lica koja trenutno nisu sigurna ili su neodlučni u vezi sa svojim budućim statusom; oni se pre svega nalaze u jednom prelaznom stanju. Ova kategorija uključuje starije poljoprivrednike koji poseduju prilično mala i neodrživa gazdinstva i koji zbog toga traže mogućnosti zapošljavanja van poljoprivrede/poljoprivrednog gazdinstva. Konačno, postoji još jedna kategorija vlasnika male i srednje veličine zemljišta koji nisu čak ni poljoprivrednici, već su svoja gazdinstva nasledili i zadržali ih netaknutim iz sentimentalnih razloga, zbog hobija ili poljoprivredne proizvodnje u cilju zadovoljenja sopstvenih potreba.

Stoga, glavne aktivnosti koje je, ukoliko je to moguće, potrebno uključiti u NPRR za period 2009-2013 a koje se odnose na ovu strategiju, su sledeće:

- 3.1. Poboljšanje konkurentnosti tehnički i ekonomski održivih gazdinstava
- 3.2. Osnivanje i unapređenje organizacija poljoprivrednih proizvođača
- 3.3. Ohrabriti ranije penzionisanje starijih poljoprivrednika uporednim prenosom zemljišta na mlade poljoprivrednike
- 3.4. Bespovratni podsticaji ulaganjima koja jačaju konkurentnost održivih gazdinstava
- 3.5. Modernizacija i racionalizacija sistema razmene znanja i informacija u poljoprivredi (Agricultural Knowledge and Information System (AKIS))

2.2.2. Očuvanje i poboljšanje prirodne sredine i obezbeđivanje održivog korišćenja prirodnih resursa;

Kao što je to naglašeno u Analizi postojećeg stanja, poljoprivreda u Srbiji je tokom poslednjih nekoliko godina značajno smanjila svoj negativan uticaj na prirodnu sredinu.

Trenutno, zagađenje zemljišta i problemi eutrofikacije u Srbiji povezani su uglavnom sa nekontrolisanim odlivom tečnog stajnjaka sa stočarskih farmi.

Uprkos tome, važno je naglasiti da:

✓ Iako ekološki pritisak od poljoprivredne proizvodnje trenutno nije mnogo veliki, ovakva situacija se može brzo promeniti sa povećanjem korišćenja inputa. Kako se trenutno sprovode nove politike u ovom sektoru, dobro je početi sa uvođenjem adekvatnih agro-ekoloških mera u NPRR za sledeći period programiranja.

✓ Kao posledica planiranih reformi može doći do brze i dramatične promene u posedovnoj strukturi u bliskoj ili daljoj budućnosti. Generalno, očekuje se da će se prosečna veličina gazdinstava povećati, a da će se proizvodnja, kao i primena hemijskih sredstava i drugih pesticida, intenzifikovati. Ukoliko se na vreme ne uvedu odgovarajuće agroekološke mere, ovi trendovi mogu dovesti do gubitka biodiverziteta, uključujući i životinjske i biljne vrste, kao i komponenti tradicionalnih poljoprivrednih pejzaža.

✓ Ekonomski rast, otvaranje tržišta za izvoz i približavanje EU će potencijalno imati negativan uticaj na životnu sredinu. S obzirom na ovakav razvoj događaja, postavljanje temelja za jednu efikasnu i ekološki prihvatljivu poljoprivredu predstavlja izazov za Srbiju. Ključan prvi korak predstavlja obezbeđivanje da kreiranje poljoprivredne politike i politike zaštite životne sredine bude dobro integrisano i uvođenje odgovarajućih mera.

Takve agroekološke mere su sledeće:

✓ Plaćanja zbog ograničenih mogućnosti poljoprivrednicima u planinskim područjima

✓ Plaćanja poljoprivrednicima u područjima sa ograničenim mogućnostima koja nisu planinska

✓ Plaćanja u okviru Natura 2000

✓ Agro-ekološka plaćanja

✓ Plaćanja za dobrobit životinja

✓ Podrška za neproizvodna ulaganja

✓ Prvo pošumljavanje poljoprivrednih površina

✓ Plaćanja šumarskog sektora za zaštitu životne sredine

✓ itd.

Međutim, s obzirom na trenutno stanje stvari, a posebno, trenutni stepen uticaja koji poljoprivreda vrši na prirodnu sredinu, kao i prioritete koje NPRR za

sledeći period programiranja pripisuju kako interesne strane iz ruralnih oblasti tako i Vlada, predloženo je da relevantne mere u okviru ove posebne strategije budu ograničene na *“pripremne radnje za sprovođenje/primenu agroekoloških mera”* u bliskoj budućnosti, kao nešto o čemu se može dalje razgovarati tokom procesa konsultacija sa interesnim stranama iz ruralnih oblasti i drugim socijalnim partnerima, a u vezi sa ovim nacrtom Plana strategije.

2.2.3. Priprema i promovisanje lokalnih inicijativa za poboljšanje konkurentnosti i kvaliteta života u ruralnim oblastima

Iskustvo stečeno poslednjih decenija je dokazalo da “teritorijalni” pristup “odozdo na gore” ruralnom razvoju obezbeđuje brže i bolje rezultate. “Teritorijalni” pristup lokalnom razvoju se sastoji najmanje od sledećih elemenata:

- (a) lokalne razvojne strategije zasnovane na područjima namenjene dobro utvrđenim subregionalnim ruralnim teritorijama;
- (b) lokalnih partnerstava javnog i privatnog sektora (u daljem tekstu: lokalne akcione grupe);
- (c) pristup odozdo na gore uz ovlašćenja lokalnih akcionih grupa da donose odluke u pogledu razrade i sprovođenje lokalnih razvojnih strategija;
- (d) multisektorsko kreiranje i sprovođenje strategije zasnovano na interakciji između subjekata i projekata različitih sektora lokalne privrede; (diverzifikacija)
- (e) korišćenje inovativnih pristupa;
- (f) uspostavljanje mreže lokalnih partnerstava.

2.2.4. Poboljšanje kvaliteta života i stimulisanje diverzifikacije delatnosti u ruralnim oblastima

Evropski model poljoprivrede je zasnovan na konkurentnom, multifunkcionalnom i održivom modelu poljoprivrede. Ideja multifunkcionalnosti potvrđuje činjenicu da poljoprivreda ima mnogo različitih uloga jer, pored proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, poljoprivrednici osiguravaju kvalitet i bezbednost hrane koju proizvode koristeći dobre poljoprivredne prakse, oni štite prirodnu sredinu, brinu se o dobrom izgledu prirodne sredine i doprinose ekonomskom i društvenom razvoju sela, obezbeđujući, u isto vreme, vredna javna dobra društvu u celini.

Sposobnost poljoprivredno-prehrambenog sektora da doprinese održivom razvoju ruralne ekonomije je osnovni element "Vizije za ruralnu Srbiju". Sposobnost poljoprivrede da doprinese razvoju ruralne ekonomije predstavlja funkciju onog broja gazdinstava koje nastavljaju sa radom na selu kao i dohodak koje ona uspeju da obezbede za vlasnike gazdinstava. Prehrambena industrija je vredan izvor za otvaranje novih radnih mesta kao i za njihovo održavanje u svim ruralnim oblastima u Srbiji; ona je još značajnija za one ruralne oblasti u kojima ne postoje drugi izvori zapošljavanja na raspolaganju. Zaštita prirodne sredine predstavlja još jedan značajan element za stvaranje bogatstva, posebno u ruralnim oblastima, jer doprinosi razvoju turizma, agro-turizma i drugih oblika delatnosti na polju odmora i rekreacije.

Sledeće glavne teme su važne za budući razvoj ruralne Srbije:

- ✓ održivost dohotka porodica u ruralnim oblastima je potrebno oceniti na osnovu ukupnog dohotka (na gazdinstvu i van gazdinstva) koji su ostvarili svi članovi seoskih domaćinstava, pre nego samo na osnovu dohotka gazdinstva.
- ✓ Potrebno je osmisliti nove, inovativne načine za pružanje podrške dohotku gazdinstava, kao i nastaviti sa uprošćavanjem postojećeg sistema tržišne podrške
- ✓ Potrebno je osmisliti i dalje ojačati posebne mere za smanjenje siromaštva i socijalnog isključivanja, posebno za žene i decu
- ✓ Efikasna zaštita prirodne sredine predstavlja *sine-qua-non* preduslov za budući razvoj poljoprivredno-prehrambenog sektora, kao i ruralne ekonomije u celini.

Glavne aktivnosti koje je potrebno razmotriti za uključivanje u NPRR za period 2009-2013 su sledeće:

- 4.1. mere podrške održivosti poljoprivrednih gazdinstava
- 4.2. razvoj novih inovativnih načina podrške dohotku gazdinstava
- 4.3. podsticanje stvaranja novih mogućnosti za zapošljavanje u cilju smanjivanja stepena siromaštva i povećanje kvaliteta života u ruralnoj Srbiji
- 4.5. mere zaštite životne sredine
- 4.6. mere za poboljšanje ekonomske i društvene infrastrukture u ruralnoj Srbiji
- 4.7. mere podrške lokalnim inicijativama RR od strane lokalnih akcionih grupa

2.3. Mere

Srbija je trenutno ima status “zemlja potencijalni kandidat” za članstvo u EU. Kao posledica toga, Srbija ne može direktno koristiti IPA fondove za potrebe ruralnog razvoja. Uprkos tome, a uzimajući u obzir (a) vremenski period koji obuhvata planirani nacionalni plan za ruralni razvoj (2009-2013), i (b) verovatnoću da će Srbija uskoro dobiti status “zemlje kandidata”, i time biti u mogućnosti da koristi IPA fondove za potrebe ruralnog razvoja, preporučuje se da se NPRR Srbije izradi na osnovu ciljeva i mera RR predviđenih u Uredbi IPA.

U tom smislu, a uzimajući u obzir gore spomenutu “Viziju” i “Strategije”, predložene mere ruralnog razvoja za postizanje ove “Vizije” i ispunjavanje ciljeva “Strategija” su sledeće:

(1) *Prioritetna osa 1: poboljšanje tržišne efikasnosti i primena standarda Zajednice*

- (a) Ulaganja u poljoprivredna gazdinstva kako bi se restrukturirala i dostigla standarde Zajednice;
- (b) Podrška za uspostavljanje udruženja proizvođača;
- (c) Ulaganja u preradu i plasman poljoprivrednih proizvoda kako bi se ove delatnosti restrukturirale i dostigle standarde Zajednice

(2) *Prioritetna osa 2: Pripremne radnje za sprovođenje/primenu agro-ekoloških mera i lokalnih strategija ruralnog razvoja*

- (a) Aktivnosti u cilju unapređenja životne sredine i sela;
- (b) Priprema i sprovođenje lokalnih strategija ruralnog razvoja

(3) *Prioritetna osa 3: razvoj ruralne ekonomije*

- (a) Poboljšanje i razvoj infrastrukture u ruralnim oblastima;
- (b) Diverzifikacija i razvoj privrednih delatnosti u ruralnim oblastima;
- (c) Poboljšanje stručne obuke.

Kao što se to vidi, mere RR u okviru ose 1 ispunjavaju ciljeve strategije br. (1); mere RR u okviru ose 2 ispunjavaju ciljeve strategije br. (2) i (3); a mere RR u okviru ose 3 ispunjavaju ciljeve strategije br. (4).

U sledećem poglavlju definisana je posebna strategija koju je potrebno ispratiti za svaku od osa.

Poglavlje 3: Strategije ruralnog razvoja za svaku od Osa

3.1. Ose i mere koje je potrebno sprovesti tokom perioda 2009-2013

Sprovođenje glavnih “Strategija” i prioriteta, onako kako su izloženi u prethodnom poglavlju, će biti postignuto u okviru Nacionalnog Programa za ruralni razvoj (NPRR) Republike Srbije tokom sledećeg perioda programiranja 2009-2013 kroz tri utvrđene Ose mera. U ovom poglavlju opisaće se grupe predloženih aktivnosti i mera za rešavanje problema i zadovoljenje potreba poljoprivredno-prehrambenog sektora, zaštite životne sredine, i privrede ruralne Srbije, onako kako su opisani u Poglavlju 1 ovog plana.

Uzimajući u obzir SWOT analizu i “Viziju za ruralnu Srbiju” izrađene u bliskoj saradnji sa interesnim stranama iz ruralnih oblasti, dostupne izvore, nacionalne strateške smernice i strateške smernice EU za ruralni razvoj, i potrebu da se u najvećoj mogućoj meri pažnja usredsredi na oblasti i oblike pomoći koje će imati stvaran uticaj na ključne problematične oblasti i postići vidljive rezultate u određenim ruralnim oblastima i sektorima, u NPRR Republike Srbije za period 2009-2013 uključene su sledeće mere:

(1) Mere koje će se sprovoditi tokom celokupnog perioda programa strategije (2009-2013):

U okviru ose 1, u cilju poboljšanja tržišne efikasnosti i primene standarda visokog kvaliteta (Zajednice):

Mera 1.1 (kod 111): Ulaganja u poljoprivredna gazdinstva kako bi se restrukturirala, unapredila i dostigla visoke standarde kvaliteta (Zajednice);

Mera 1.2 (kod 112): Podrška za uspostavljanje udruženja proizvođača

Mera 1.3 (kod 113): Ulaganja u preradu i plasman poljoprivrednih, šumarskih proizvoda kako bi se ove delatnosti restrukturirale, unapredile i dostigle visoke standarde kvaliteta (Zajednice);

U okviru ose 3, u cilju razvoja ruralne ekonomije:

Mera 3.2 (kod 322): Diverzifikacija i razvoj privrednih delatnosti u ruralnim oblastima

(2) Mere koje će se sprovoditi tokom poslednje tri godine programa (2011-2013)

U okviru ose 2, Pripremne radnje za sprovođenje/primenu agroekoloških mera i lokalnih strategija ruralnog razvoja (Leader).

Mera 2.1 (kod 211): Aktivnosti u cilju unapređenja životne sredine i sela .

Mera 2.2 (kod 221): Priprema i sprovođenje lokalnih strategija ruralnog razvoja.

U slučaju mera u okviru ose 1 (ulaganja u poljoprivredna gazdinstva i u preradu i plasman), odabrana su tri sektora robe:

- (i)** Mleko i mlečni proizvodi;
- (ii)** Meso i proizvodi od mesa;
- (iii)** Voće i povrće.

3.2. Obrazloženje za mere u okviru Ose 1 koje će se sprovoditi tokom celokupnog perioda programa strategije (2009-2013)

Uopšteno gledano, ključni problem posedovnih struktura gazdinstava u Srbiji su njihova mala veličina i usitnjenost, veliki značaj koji ona imaju za funkciju obezbeđivanja sredstava za život, kao i prilično neformalna priroda privrede u kojoj poljoprivreda učestvuje. Obrazloženje za ulaganja u poljoprivredna gazdinstva kao i za ulaganja u preradu i plasman poljoprivrednih proizvoda je u skladu sa logikom sektora. Stoga je ovde objašnjen razlog odabira za podršku svake od ove tri privredne grane.

U ukupnom razmatranju svih intervencija u sektoru uzeta je u obzir potreba da se postojeći sistem proizvodnje i prerade prehrambenih proizvoda u Republici Srbiji unapredi i uskladi sa standardima EU, a na polju zdravlja ljudi i životinja i upravljanja i rezultata zaštite životne sredine. Mnoga, posebno manja preduzeća ne zadovoljavaju

zvanično prihvaćene nacionalne standarde zbog zastarele opreme, koji su ostali nepromenjeni od kada je procesa privatizacije državnih i društvenih preduzeća započeo prvih godina prošle decenije.

(1) Mleko i mlečni proizvodi: Mleko je odabrano jer se kod njega na karakterističan način javljaju posebni problemi u procesu proizvodnje i plasmana. Ovi problemi se u svojoj osnovi tiču činjenice da ovaj sektor obezbeđuje sredstva za život velikom broju poljoprivrednika i prehrambenih prerađivača. U ovom sektoru dominiraju manje jedinice, prirodna i polunaturalna poljoprivredna proizvodnja su značajni, a produktivnost je niska.

Jedan deo sektora je raštrkan i privređuje u okviru neformalne privrede, a drugi deo je veoma koncentrisan i nalazi se u blizini tradicionalnih velikih urbanih centara potrošnje. Od posebnog značaja je činjenica da je ovo sektor u kome postoje mnogi nedostaci na polju kvaliteta proizvoda i standarda zaštite zdravlja životinja. U vezi sa ovim problemima, sa jedne strane ne postoji dovoljan broj udruženja proizvođača, a sa druge strane prerada i plasman su, generalno, zastareli i ne postoji konkurencija, što za posledicu ima ozbiljne nedostatke u lancu marketinga i razvoja tržišta. Ukoliko se započne sa odgovarajućim promenama u lancu proizvodnje i plasmana mleka i mlečnih proizvoda, može se očekivati veća potražnja za mlečnim proizvodima kako na domaćem tako i na izvoznom tržištu.

(2) Meso i proizvodi od mesa: Ovaj sektor je odabran iz sličnih razloga kao i prethodni: u velikoj meri fragmentiran sistem proizvodnje u kojem su prirodna gazdinstva sa malim brojem životinja još uvek većinski proizvođači, sa mešovitim proizvodnim kapacitetima i niskom produktivnošću. Uočeni trendovi ukazuju na pad stočarske proizvodnje (goveda, ovaca i koza) što za posledicu ima ukupan pad proizvodnje crvenog mesa, uglavnom usled sve manjeg broja preduzeća koja se bave mešovitom stočarskom delatnošću. Sa druge strane potrošnja živinskog i svinjskog mesa je u značajnom porastu i delimično nadoknađuje pad crvenog mesa. Ovaj sektor je u većoj meri modernizovan i takođe ga karakteriše dvojna struktura -fragmentacija sa jedne strane (obično mala gazdinstva) i koncentracija sa druge strane- kao i oslanjanje u velikoj meri na potpune krmne smeše, koje povećavaju troškove proizvodnje. Problemi u

preradi crvenog mesa takođe leže u dostupnim objektima klanica sa veoma različitim potencijalima i usklađenošću sa standardima, od onih još uvek karakterističnih za neformalnu lokalnu ruralnu ekonomiju do onih velikih, sa mnogo efikasnijim i modernim objektima, koje su već u skladu i sa nacionalnim standardima i sa standardima EU. Čini se da većina objekata radi sa viškom prerađivačkih kapaciteta. Drugi ključni problem je količina i kvalitet stočne hrane i objekti za prehranu stoke.

(3) Voće i povrće: U pogledu voća i povrća, postoji nekoliko problema a u vezi sa gazdinstvima, koja su mala, iako mogu imati specijalizovaniju proizvodnju voća i povrća.

Proizvođači, koji su mali, ne ostvaruju dovoljan profit zbog svojih slabih mogućnosti za pregovaranje u lancu prehrane, a kao posledica toga ne mogu vršiti ulaganja i povećati svoju konkurentnost. Drugi problem je tendencija da mladi poljoprivrednici u ovom sektoru, koji se nalazi u blizini velikih urbanih oblasti, napuštaju svoja gazdinstva i počinju da se bave drugim, trenutno dostupnim, oblicima unosnog rada, a ostali članovi porodice, stariji članovi i/ili žene, se brinu o proizvodnji, što kao posledicu ima pad kvaliteta. Ovo stvara probleme u pogledu nemogućnosti prerađivačkih firmi da prihvate takve proizvode. Stoga dolazi i do problema u pogledu gubitaka posle berbe, koji se mogu rešiti unapređenjem objekata za pakovanje i skladištenje proizvoda. Nizak nivo obrazovanja i stručne obuke stvara poteškoće u pravilnom korišćenju moderne opreme i adekvatnom korišćenju inputa. Bolje funkcionisanje udruženja proizvođača bi moglo doprineti standardizaciji proizvodnje i plasmanu proizvoda po povoljnijim uslovima.

U pogledu voćarske proizvodnje, potrebno je sprečiti gubitke prouzrokovane ranim mrazovima, i povećati produktivnost poboljšanjem metoda navodnjavanja. Problemi u delu prerade lance prehrane je taj da fabrike ne dobijaju dovoljne količine proizvoda potrebnog nivoa kvaliteta. Potencijali za plasman proizvoda su se u velikoj meri povećali kako na domaćem tržištu tako i u zemljama u okolini, i dalje na istoku (Rusija, Ukrajina, itd.).

Osa 1. Uspostavljanje udruženja proizvođača: Obrazloženje za podršku udruženjima proizvođača u sektoru poljoprivrede se zasniva na činjenici na koju je ukazano u Analizi postojećeg stanja da je jedan od načina za prevazilaženje

problema malih i usitnjenih poljoprivrednih gazdinstava podrška uspostavljanju udruženja proizvođača, koja trenutno ili ne postoje ili tamo gde postoje u nekom obliku ne funkcionišu adekvatno i predstavljaju ekstremno slabu kariku u efikasnom radu lanca snabdevanja poljoprivredno-prehrambenim proizvodima. Ova mera bi trebalo da poveća mogućnost pregovaranja malih i srednjih proizvođača, a u odnosu na visoko koncentrisane i snažne delove poljoprivredno-prehrambenog lanca, kao što su preduzeća za proizvodnju poljoprivrednog repromaterijala, prehrambeni proizvođači, trgovci na veliko, preduzeća za preradu i plasman proizvoda. Srbija ima dugogodišnje iskustvo sa zadrugama koje intervenišu u prehrambenom lancu. Većina njih su u prošlosti bila državna i/ili društvena preduzeća, ili su bila javnog karaktera zbog čega nisu mogla da ostvaruju profit, a bavila su se raznim proizvodima; često su se pretvarala u polujavne agencije koje su isplaćivale subvencije, pre nego nudile marketinške usluge (plasmana proizvoda) poljoprivrednicima. Mnoga od ovih preduzeća su bila deo institucionalnih aranžmana koji su pratili funkciju zadovoljenja sopstvenih potreba malih gazdinstava, na taj način uspostavlajući sistem koji je mogao da odgovori na njihove potrebe i koji je tokom vremena omogućio da se njihov broj poveća. Tokom vremena ove strukture su postale manje efikasne, skupe i birokratske, pa je tokom poslednjih godina započeto sa procesom privatizacije. Ovo restrukturiranje još uvek nije u potpunosti postignuto. Sa druge strane, udruženja proizvođača bi mogla biti veoma korisna u vršenju novih funkcija usmerenih ka klijenteli koja se brzo razvija.

Od ove mere se očekuje da podrži uspostavljanje novih udruženja proizvođača, koja će pružati informacije svojim članovima, pomagati im u procesu poboljšanja standarda kvaliteta i bezbednosti, zadovoljenja standarda zaštite životne sredine, i na taj način doprineti modernizaciji gazdinstava i poboljšanju njihove konkurentnosti. Ova mera predstavlja meru podrške udruženjima proizvođača u tri sektora, u kojima će doći do intervencija, a koja su odabrana za ulaganja u gazdinstva i za preradu i plasman: mleko, meso, voće i povrće. Očekuje se da će se ovom merom ojačati rad prehrambenog lanca i poboljšati mogućnost pregovaranja proizvođača.

3.3. Obrazloženje za mere u okviru Ose 3 koje će se sprovoditi tokom celokupnog perioda programa strategije (2009-2013)

Obrazloženje za diverzifikaciju i razvoj privrednih delatnosti u ruralnim oblastima se zasniva na detaljnoj SWOT analizi i Viziji za ruralnu Srbiju, već navođenim u ovom planu. Posebno su u osnovi ovog obrazloženja uključene činjenice postojanja malih gazdinstava i fragmentirana priroda posedovne strukture, značaj funkcije zadovoljenja potreba za život među malim gazdinstvima, dominantnost prilično neformalne privrede u ruralnim oblastima, a posebno u sektoru poljoprivrede, nedostatak mogućnosti za zapošljavanje i spontano (endogeno) preduzetništvo usled nedostatka diverzifikacije, niskog dohotka, i visoke stope emigracije tokom poslednjih godina. Sve ovo se može rešiti kombinacijom mera, odnosno delatnostima manjeg obima na gazdinstvima kao i podsticanjem novih delatnosti van gazdinstva u ruralnim oblastima.

Diverzifikacija privredne delatnosti van gazdinstva bi omogućila stvaranje mogućnosti za zapošljavanje i stvaranje bogatstva ciljnoj kategoriji ruralnog društva, koja po svemu sudeći ne bi mogla da obezbedi održivu ekonomsku opravdanost u poljoprivrednoj delatnosti, što je u stvari slučaj sa velikim delom ruralnog društva u Srbiji. Potencijal za diverzifikaciju delatnosti u ruralnim oblastima leži u samoj srži savremenih tendencija ka specijalizovanim proizvodima i tržištima izvan konvencionalnog lanca prehrane, u različitim oblicima turizma i rekreacija, lokalnim zanatima, tradicionalnim receptima i ugostiteljskim objektima, i drugim oblicima roba i usluga koji odražavaju želje modernih potrošača za stvarnim promenama u proizvodima i uslugama, kao i turističkim destinacijama. U tom smislu, postoje mogućnosti za mikro i mala preduzeća na polju pružanja usluga u ruralnim oblastima, zanatske proizvodnje, prerade tradicionalnih jela manjeg obima, akvakulture, novih poslovnih poduhvata kao što su organska proizvodnja i proizvodnja biogoriva. Odabir posebnih delatnosti koje će biti podsticane u značajnoj meri zavisi od stepena inovativnosti lokalnih zajednica, od pojedinaca kao i od faktora kao što su: obezbeđivanje dovoljnog dodatnog novčanog priliva, pitanje toga da li su delatnosti deo tradicionalnih znanja i stručnosti lokalnog stanovništva i zahtev za prilično skromnom količinom inputa u pogledu obuke, njihova kompatibilnost sa sezonskim

poljoprivrednim delatnostima, razmena i kontakti između ruralnog stanovništva i ostatka društva.

U okviru mere diverzifikacije, za sprovođenje je odabrano četiri pod-mere, i to: **(i)** diverzifikacija i razvoj delatnosti na gazdinstvu (turizam na gazdinstvu, pčelarstvo, lekovito i aromatično bilje, ukrasne biljke); **(ii)** lokalni zanati i mala preduzeća; **(iii)** seoski turizam; **(iv)**; akvakultura.

3.4. Obrazloženje za dve mere koje će se sprovoditi u kasnijoj fazi (2011-2013)

Osa 2. Aktivnosti u cilju unapređenja životne sredine i sela: NPRR će omogućiti pomoć za pripremu ruralnog stanovništva za sprovođenje agroekoloških mera, nudeći pomoć pilot projektima u okviru Člana 39 i 40 Uredbe Saveta EU (ES Br. 1698/2005), u cilju razvijanja praktičnih znanja o sprovođenju aktivnosti u cilju unapređenja životne sredine i sela, kako na administrativnom tako i na nivou gazdinstava. Ove mere obezbeđuju poljoprivredna plaćanja za zaštitu životne sredine poljoprivrednicima koji dobrovoljno preuzmu ispunjavanje tih obaveza, koje prevazilaze zahtevane standarde i obavezne uslove. Ove aktivnosti i neophodna obuka će biti podržani iz prve komponente IPA, koja pruža pomoć u procesu tranzicije i izgradnje institucija, koju Srbija (zemlja potencijalni kandidat za članstvo u EU) može koristiti.

Ove intervencije će biti dalje proučene i pripremljene u toku sledeće dve godine kako bi pilot projekti bili spremni za sprovođenje u narednim odabranim oblastima od 2011. godine na dalje.

Osa 2. Priprema i sprovođenje lokalnih razvojnih strategija: Meru koja se tiče pripreme i sprovođenja lokalnih razvojnih strategija prati isto obrazloženje kao i meru diverzifikacije, uz dodatnu mogućnost za uspostavljanje lokalnih akcionih grupa, na osnovu malog broja pilot iskustava, koji mogu dati vidne rezultate u pogledu obezbeđivanja naučenih lekcija za buduću širu primenu Leader pristupa. Deo priprema za buduće sprovođenje ove mere će se realizovati pomoću tri oblika aktivnosti: a) mera tehničke pomoći IPARD će delimično pomoći učestvovanju budućih i postojećih interesnih grupa i relevantnih državnih vlasti u aktivnostima

Evropske mreže za ruralni razvoj kako bi učili na iskustvu Leader grupa EU; b) podrška izgradnji kapaciteta na lokalnom nivou će biti podržana iz prve komponente IPA, koja pruža pomoć u procesu tranzicije i izgradnje institucija (koju Srbija može koristiti); c) tekuće intervencije u cilju diverzifikacije ruralne ekonomije obezbeđuju kriterijume prioriteta za zajedničke projekte koji uključuju različite aktivnosti na lokalnom nivou u okviru opcija koje nude četiri izabrane pod-mere. Na ovakav način, aktivacija ka lokalnim integrativnim pristupima može početi da se koristi na jedan pojednostavljen način, bez izričitih troškova, šireći relevantna znanja o ovom pristupu i omogućavajući manja eksperimentisanja u okviru mere diverzifikacije.

3.5. Obrazloženje za odlaganje sprovođenja dve gore spomenute mere do početka druge faze NPRR (2011-2013)

Obrazloženje za odlaganje nekih mera podrške ruralnim oblastima je sledeće:

U slučaju aktivnosti u cilju unapređenja životne sredine i sela, do odlaganja može doći zbog činjenice da je ovaj pristup delimično nov kako za organe vlasti tako i za različite interesne strane, pa je shodno tome potreban period aktivacije i izgradnje kapaciteta kako bi se mere bolje ciljno usmerile, pre samog sprovođenja ove mere.

U slučaju aktivnosti za sprovođenje lokalnih razvojnih strategija i Leader pristupa do odlaganja može doći zbog činjenice da je Srbija tradicionalno prilično centralizovana država koja se uglavnom oslanja na kreiranje politike koristeći pristup odozgo na dole. Pristupi odozdo na gore, zasnovani na učešću lokalnih subjekata u donošenju odluka i definisanju strategija na lokalnom nivou, su prilično nepoznati, sa izuzetkom nekih projekata koje finansiraju međunarodni donatori. Institucionalno ustrojstvo se ne čini pripremljenim za obezbeđivanje odgovarajućih smernica i praćenje ovog inovativnog pristupa ruralnom razvoju. Pristupi lokalnom razvoju, zbog svoje integrativne prirode i lokalnog učešća u procesu donošenja odluka bili bi veoma korisni u kontekstu postojeće situacije u Republici Srbiji. Ovakvi pristupi su se pokazali kao uspešni u izgradnji kapaciteta, pomogli su agencijama iz različitih sektora da sarađuju, stvorili su samoodržive oblike rasta i zapošljavanja i bili bi usmereni na neke od specifičnih problema ruralnih zajednica. Raznolikost situacija i

resursa u Srbiji može na taj način imati pristup prilično efikasnom obliku valorizacije lokalnih resursa.

Poglavlje 4: Program za ruralni razvoj i indikativna namenska sredstva

Srbija će imati jedinstveni nacionalni program za ruralni razvoj. Ovaj program će u početku biti finansiran samo iz državnog budžeta Republike Srbije; za finansiranje dela javnih troškova će biti pronađeni drugi izvori i donatori. Konačno, ukoliko Srbija dobije status “zemlje kandidata” za članstvo u EU, za finansiranje dela javnih troškova očekuje se da će se koristiti IPA(RD) fondovi.

Za sada, indikativna namenska sredstva za ovaj program su sledeća⁵:

Izvor finansiranja	Iznos sredstava
IPARD (2009-2013)	187.500.000,00 €
Državni budžet Republike Srbije (2009-2013)	250.000.000,00 €

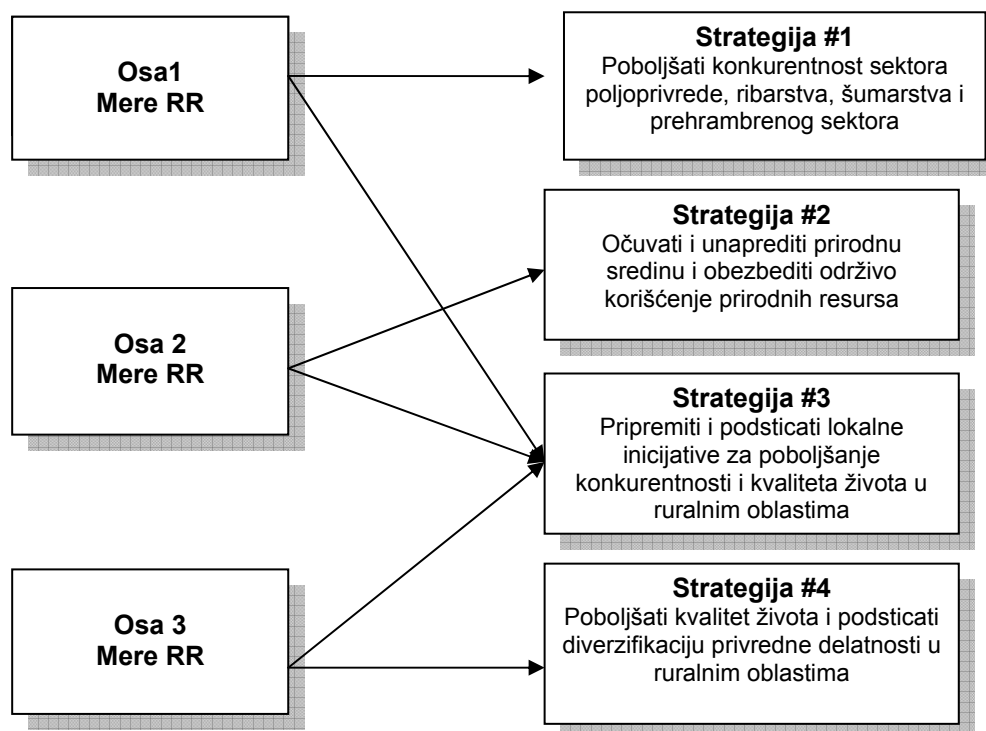
⁵ Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede biće u obavezi da opredeli za petogodišnji period budžet za ruralni razvoj u iznosu od 250.000.000 evra kako bi mogla da se ostvari stopa doprinosa EU(IPARD) za ruralni razvoj u iznosu od 187.500.000,00.

Poglavlje 5: Unutrašnja i spoljašnja doslednost Nacionalnog plana strategije, komplementarnost sa ostalim instrumentima finansiranja

5.1. Doslednost u programiranju

Unutar osa

Kao što je naglašeno u Poglavlju 2, postoji snažna unutrašnja konzistentnost između osa i željenih strateških ciljeva: mere RR u okviru ose 1 zadovoljavaju strategije Br (1 i 3); mere RR u okviru ose 2 zadovoljavaju strategije Br (2) i (3); i mere RR u okviru ose 3 zadovoljavaju strategije Br (4 i 3), kao što je prikazano na sledećem dijagramu:

U slučaju mera iz Ose 1, cilj je poboljšati konkurentnost poljoprivredno–prehrambenog sektora. Predložene mere uspostavljaju ravnotežu između podrške ljudskim i fizičkim kapacitetima. U okviru opšteg pitanja konkurentnosti, mere se međusobno dopunjuju. Ovo se kroz primer može videti u onim dvema šemama koje

imaju za cilj da poboljšaju konkurentnost primarne poljoprivredne proizvodnje i prehrambeno-prerađivačke industrije, u isto vreme povećavajući broj prilika za zapošljavanje i stvaranje bogatstva u ruralnoj ekonomiji putem diverzifikacije privredne delatnosti.

Kod mera u okviru Ose 2, podrška će biti usmerena na mere koje štite prirodnu sredinu – agro–ekološke mere, dok se podsticajna sredstva daju lokalnim inicijativama da slede politiku integrisanog ruralnog razvoja (Leader pristupa).

Ravnoteža koja je predložena za prioritete u okviru Ose 3, vezane za privredne delatnosti i kvalitet života, odražava potrebu za promenama u ruralnoj Srbiji, kao što je istaknuto u Poglavlju 1.

Nastaviće se sa održavanjem opštih/specijalizovanih kurseva obuke u fiksnim/mobilnim objektima i sa izgradnjom odgovarajućih zatvorenih objekata za obuku kao i sa pružanjem fleksibilnih mogućnosti za učenje o novim tehnologijama sa posebnim naglaskom na obuci žena i mladih ljudi. Sve ovo će biti usmereno ka tome da ruralne zajednice budu u mogućnosti da u najvećoj mogućoj meri iskoriste razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija. Biće obezbeđene studije izvodljivosti, planovi, revidiranja resursa i razvoj prototipnih proizvoda i usluga. Naglasak će takođe biti na podršci kompanijama uključenim u pružanje usluga koje nisu dostupne u ruralnim oblastima, sa posebnim akcentom na usvajanju novih tehnologija.

Identifikovani prioriteti će biti izraženi kroz indikativnu listu mera koja je predstavljena u Poglavlju 3. Ove mere su odabrane kako bi se postigli ciljevi iz Nacionalnih strateških smernica.

Između Osa

Zajednički cilj ove tri tematski određene ose je da se podrže ruralne zajednice. Mere u okviru Ose 2 su od posebnog značaja, a dok njihova centralna tema predstavlja unapređenje životne sredine, one će isto tako predstavljati osnov napretka druge dve Ose. One obezbeđuju da će aktivnosti koje se preduzimaju u cilju poboljšanja konkurentnosti biti zasnovane na pouzdanim održivim principima. Isto tako će poboljšati kvalitet života u ruralnim oblastima i obezbediti osnov za diverzifikaciju u oblastima kao što je agroturizam i objekti i usluge za odmor. Ose 1 i 3 imaju komplementarni fokus na konkurentnoj strukturi poljoprivrede time što prioritet daju konkurentnosti poljoprivrede kao i fokus na diverzifikaciji privrednih

delatnosti, kako na gazdinstvu, tako i van gazdinstva. Sve tri ose prepoznaju i podstiču multifunkcionalnu prirodu poljoprivrede koja ima sposobnost da pruži širok i raznolik opseg javnih dobara.

Takođe postoji i značajan stepen integrisanosti između osa. Primer ovoga je i nacionalni prioritet koji je usklađen sa poljoprivredom i prehrambenom industrijom. Mere koje se odnose na širi poljoprivredno-prehrambeni sektor će podrazumevati sve od konkurentnosti kroz unapređenje životne sredine, do korišćenja objekata i usluga za rekreaciju. Šeme poboljšanja gazdinstava mogu obezbediti podršku kapitalnim investicijama koje se odnose na dobrobit životinja i zaštitu životne sredine, na taj način doprinoseći postizanju ciljeva u okviru ose 2.

Konzistentnost programiranja sa ostalim nacionalnim strategijama

Ova dva cilja – postizanje konkurentnosti i održivosti – duboko usađena u ovu strategiju su u potpunoj saglasnosti sa ciljevima iz ostalih nacionalnih strategija. Iz istih razloga ova strategija odražava etos relevantnih nacionalnih strategija i u saglasnosti je sa njima :

- Nacionalna strategija privrednog razvoja republike Srbije 2006 – 2012
- Strategija za smanjenje siromaštva
- Nacionalna strategija Srbije za pristupanje EU
- Strategija regionalnog razvoja

Poglavlje 6: Uspostavljanje nacionalne mreže za ruralni razvoj

Analiza i stalno praćenje promena u ruralnoj Srbiji je neophodan uslov za uspeh. Dosadašnja naučna istraživanja kao i statistika ne pružaju dovoljno inputa za dizajniranje kvalitetnog sistema podrške ruralnom razvoju u Srbiji. Idući u susret ovom problemu Ministarstvo za poljoprivredu treba da pokreće aktivnosti podrške održivom ruralnom razvoju u dva pravca – kroz podršku razvoja socijalnog kapitala i umrežavanje za ruralni razvoj sa ciljem postavljanja centara osnove za decentralizovanje podrške i obezbeđivanje interaktivne veze nacionalnog i lokalnog nivoa. S druge strane, planirati kontinuirani rad na osnaživanju lokalne zajednice i podrške lokalnim inicijativama sa naglaskom na preuzimanju odgovornosti sopstvenog razvoja .

Primarni cilj je poboljšanje mogućnosti lokalnih seoskih zajednica i pojedinaca, malih domaćinstava, zanatlija i preradivača da dodju do pravovremene informacije o mogućnostima za dobijanje podrške njihovima razvojnim inicijativama. Kao rezultat, očekuje se diverzifikovana ruralna ekonomija koja otvara više mogućnosti za razvoj sela, poboljšanje uslova života na selu i aktivno učešće u planiranju i sprovođenju nacionalne politike ruralnog razvoja i planiranju akcije podrške.

Pojedinačni rezultati aktivnosti treba da budu uspostavljanje regionalnih centara za podršku ruralnom razvoju i područnih centara za informisanje i razvoj sela u svim opštinama R. Srbije. Pored toga neophodno je usmeriti podršku za izradu lokalnih strateških dokumenata, kao i uspostavljanje osnova za lokalno partnerstvo javnog i nejavnog sektora, njihovo umrežavanje, odnosno prepoznavanje relevantnih činilaca za razvoj jednog područja, bio on regionalnog ili lokalnog nivoa i karaktera.